

Nachtvlinders-in-de-golfscene centraal tijdens excursie Friese Vrijwilligersdag Natuur 2020

Gertie Papenburg

In 2019 is de FFF-Insectenwerkgroep opgericht door Gerben Mensink en Jeroen Breidenbach. De werkgroep is zeer actief in haar missie de insectenwereld van Fryslân in kaart te brengen en de gegevens die dat oplevert te laten doorwerken in het beheer van natuurgebieden. In dat kader hield de werkgroep op de Friese Vrijwilligersdag Natuur (5 september 2020) een excursie op het terrein van Golfclub De Groene Ster. Geïnteresseerden konden live aan een inventarisatie deelnemen die deel uitmaakte van een groter project. Over het doel, de methode en de uitkomsten doet deze bijdrage verslag. Voor de achtergronden is Jeroen Breidenbach geïnterviewd.

Figuur 1. Egelskopmot, Leeuwarden, De Kleine Wielen 2 juni 2020 (foto Jeroen Breidenbach).

De aandacht voor insecten is, sinds tot ons doordringt hoezeer die soortengroep in crisis verkeert (Hallmann *et al.* 2017), de laatste jaren geëxplodeerd. Er worden ook in Fryslân veel data over het voorkomen van insecten verzameld, maar natuurbeherende organisaties lijken nog niet goed in staat die kennis te vertalen naar gericht beheer. Degenen die de insecten in kaart brengen zien daar nog stevige kansen. De insectenwerkgroep stelt zichzelf voorlopig twee doelen: 1. het toevoegen van kennis over insecten op het gebied van verspreidingsgegevens en ecologie en 2. enthousiasmeren en bewust maken van mensen voor insecten en hun rol in de natuur (educatie) en, mede hierdoor, meer waarnemers genereren. De werkgroep wil hiermee ook bijdragen aan kennis van

beheerders, waarmee die de mogelijkheid hebben om hun beheer van gebieden te optimaliseren. Bij zijn activiteiten werkt de werkgroep nauw samen met het EIS kenniscentrum insecten en de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV).

Het doorwerken van de insectendata naar beheer is en blijft de taak van beheerders als Staatsbosbeheer en It Fryske Gea, maar ook van overheden die beherende taken hebben, zoals waterschappen en gemeenten. De inventarisatie-excursie van de Vrijwilligersdag had echter nog weer een heel ander type beheerder op het oog. Er is in Nederland een groot aantal golfbanen. Omdat deze tak van sport al decennia groeit, waren en zijn er steeds weer initiatieven om golfbanen in te

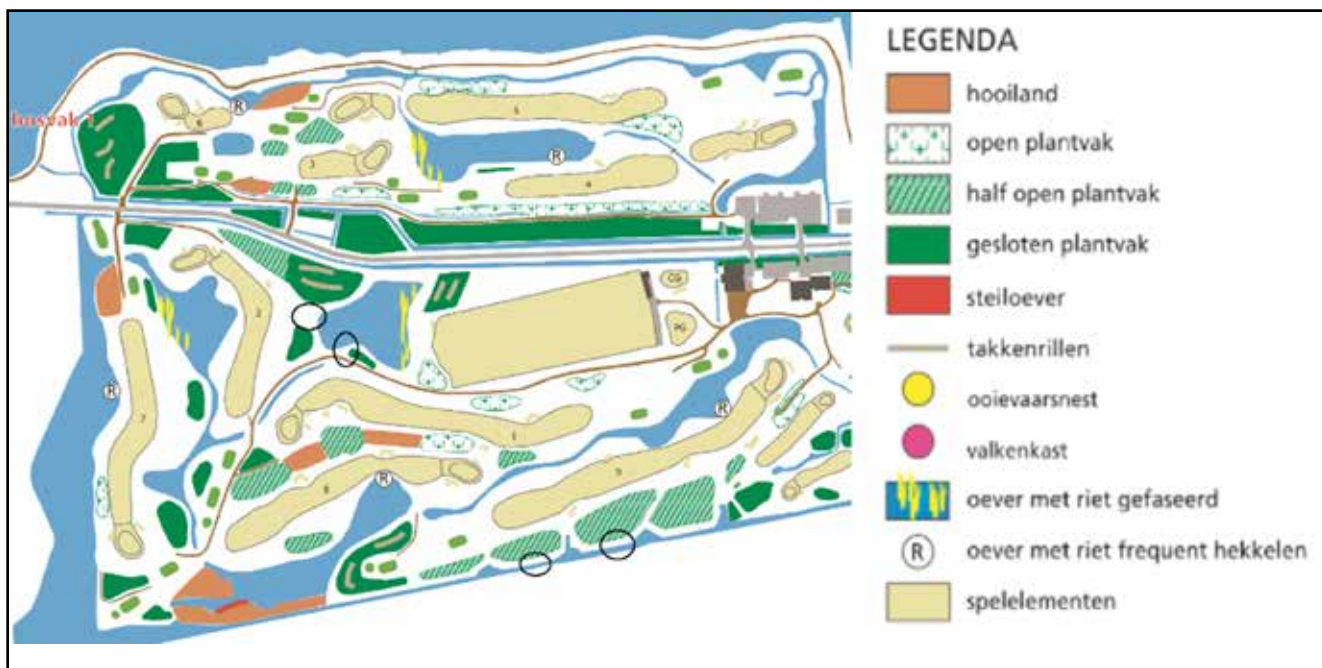

Figuur 2. Het plaatsen van de led-emmers op de avond vooraf aan de inventarisatie-excursie. De medewerking van de golfbaanbeheerders blijkt wel uit de golfkarretjesservice, Golfbaan De Groene Ster Leeuwarden 4 september 2020 (foto Jeroen Breidenbach).

richten. Dat gaat vrijwel altijd met maatschappelijk verzet gepaard, wat ertoe leidt dat vergunningen steeds strikte voorwaarden stellen met betrekking tot ecologische inpassing. Wat opvalt, is dat de golfclubs in veel gevallen die ecologische opgave echt omarmen. Van de 281 golfbanen in Nederland zijn er 102 'Geo-gecertificeerd', wat inhoudt dat ze zich inzetten voor (o.a.) biodiversiteit en

daarvoor monitoring laten uitvoeren (www.ngf.nl). Daarvoor worden dan ecologische bureaus ingehuurd al of niet met hulp van vrijwilligersveldbiologen. De golfbaanbeheerders blijken niet zelden ontvankelijker voor beheeradviezen dan de gevestigde terreinbeheerders.

Jonas Teeuwen, student aan Van Hall-Larenstein

Figuur 3. Fragment van de Natuurpotentiekaart voor Golfbaan De Groene Ster. We zien het westelijk deel van het golfterrein. Het fragment geeft een indruk hoe de golfbaanclub het terrein beheert. De zwarte cirkels geven vier locaties van de led-emmers aan.

Leeuwarden, inventariseert drie van zulke Geocertificeerde golfbanen (Almere, Leeuwarden, Zwolle) op het voorkomen van nachtvlinders. Via hem beschikken we over de excursiedata van het bezoek aan de Leeuwarder golfbaan. Hij maakt per golfbaan een 'story map': een digitale kaart (*the map*) via welke je kunt doorklikken naar informatie (*the story*). Hij wordt bij zijn project onder andere begeleid door zijn praktijkdocent Jeroen Breidenbach die als coördinator van de FFF-insectenwerkgroep officieel de excursieleider was op 5 september. Behalve het verzamelen van data was het ook de bedoeling om potentiële inventariseerders kennis te laten maken met een nieuwe, insectvriendelijke inventarisatiemethode, namelijk met 'led-emmers'. Jonas heeft deze emmervallen met ledverlichting erin de avond voor de excursie op negen locaties geplaatst (figuur 2). De verlichting trekt de vlinders aan, ze overnachten in de emmer. De volgende ochtend worden de emmers gecontroleerd en de vlinders gedetermineerd, waarna ze weer worden losgelaten. Er is steeds meer aandacht voor inventarisatiemethoden waarbij de insecten niet gedood worden.

De Leeuwarder golfbaan Groene Ster heeft een oppervlakte van 72 hectare waarvan 45 hectare spelgebied is. De negen locaties voor de led-emmers zijn verdeeld over vier habitats: bos, hooiland / ruig grasland, struweel en wateromgeving (figuur 3). In twee led-emmers werden geen nachtvlinders gevonden. In de overige emmers werden in totaal 83 nachtvlinders aangetroffen, verdeeld over 30 soorten (tabel 1). Sommige blijken niet kritisch te zijn in hun habitatkeuze. De meest algemene nachtvlinder bij deze inventarisatieronde was de Huismoeder, waarvan er 26 geteld werden, verspreid over alle vier habitats. Daartegenover stond de zeldzame en zeer kritische Gelijkde grasuil, die 'flag ship species' – zeg maar gidssoort – is voor 'ruig grasland'. Dat wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van diverse 'harde grassen', polvormers die in de winter schuilmogelijkheid bieden. Het ene exemplaar werd overigens aangetroffen in aangrenzend struweelhabitat.

Teeuwen opereert met zijn studieopdracht binnen het grotere kader van de Geo-certificatie. Vaak zijn er al eerder gegevens over planten, bomen, vogels, zoogdieren en geleedpotigen als dagvlinders en libellen verzameld. Hoe meer gegevens van de verschillende soortengroepen, hoe verfijnder het beheer kan zijn, is de gedachte. De nachtvlindergegevens dragen ook bij aan het 'FFF-excursiepalet De Kleine Wielen'. De bedoeling daarvan is dat via een reeks veldbezoeken door waarnemers van verschillende soortengroepen

Tabel 1. Overzicht van de aangetroffen nachtvlinders op de golfbaan De Groene Ster Leeuwarden. Alle vallen geplaatst op 4 september 2020 en gecontroleerd op 5 september 2020.

nr. lijst	soort	aantal loc.	habitat	aantal waarn.
1	Bonte valkmot	1	h	1
2	Braamvlinder	1	b	1
3	Duikermot	1	w	1
4	Egelskopmot	2	w, s	2
5	Geelschouderspanner	1	s	1
6	Gehakelde spanner	1	b	1
7	Gelijkde grasuil !	1	s	1
8	Gelijkde spitskopmot	1	h	1
9	Gewone grasuil	5	w, s	15
10	Goudgele boorder	1	s	1
11	Goudvenstertje	1	w	1
12	Granietmot	1	w	1
13	Herfst-rietboorder	2	w	2
14	Huismoeder	7	w, s, b, h	26
15	Koolbladroller	1	w	1
16	Koperuil	1	b	1
17	Krabbenscheermot	2	w	2
18	Kroosvlindertje	1	w	1
19	Lievaling	1	s	1
20	Oranje wortelboorder	1	w	1
21	Schimmelspanner	1	h	1
22	Stro-uiltje	1	b	1
23	Variabele grasmot	1	h	1
24	Vierbandspanner	4	w, s, h	5
25	Vierkantvlekuil	2	s, h	3
26	Waterleliemot	1	w	1
27	Weegbreemot	1	s	1
28	Witschouderbladroller	1	s	1
29	Zwarte c-uil	2	s	6
30	Zwartkamdwergspanner	1	s	1
				83

b = bos; h = hooiland / ruig grasland; s = struweel; w = waterpartij

de biodiversiteit zo veel mogelijk in kaart wordt gebracht. Dit project zou in 2020 uitgevoerd worden, maar door de coronacrisis is er vertraging opgelopen. Nu wordt ook in 2021 geïnventariseerd. Per 6 april 2021 staat de teller op 2.369 verschillende soorten. Het is de bedoeling dat er in 2022 een themanummer van Twirre verschijnt over De Kleine Wielen.

Websites

Hallmann, C.A., M. Sorg, E. Jongejans, H. Siepel, N. Hofland, H. Schwan, W. Stenmans, A. Müller, H. Sumser, T. Hörrer, D. Goulson & H. de Kroon, 2017. More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. PLoS ONE 12(10): e0185809. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0185809>.
<https://www.ngf.nl/caddie/duurzaam-beheer/biodiversiteit/biodiversiteit-golfbanen-9-stappenplan>

Gertie Papenburg
 Pijlkruid 13
 9285 LL Buitenpost
gmgjtp@xs4all.nl